Arts &Commerce CollegeWarwatBakal
Tq. Sangrampur Dist. Buldana

Research Papers 2018-2019

Sr. No	Title of Paper	Name of Author	Department	Journal	Year	Impact Factor
1	मानवी हक्क बालश्रमिक : वास्तवता	Subhash R. Gurjar	Economics	Research journey-Multidisciplinary international E-research journal	2019	6.261

Impact Factor - 6.261
ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

November -2019

SPECIAL ISSUE-CCIV

Human Rights Present Scenario and Challenges & Humanities

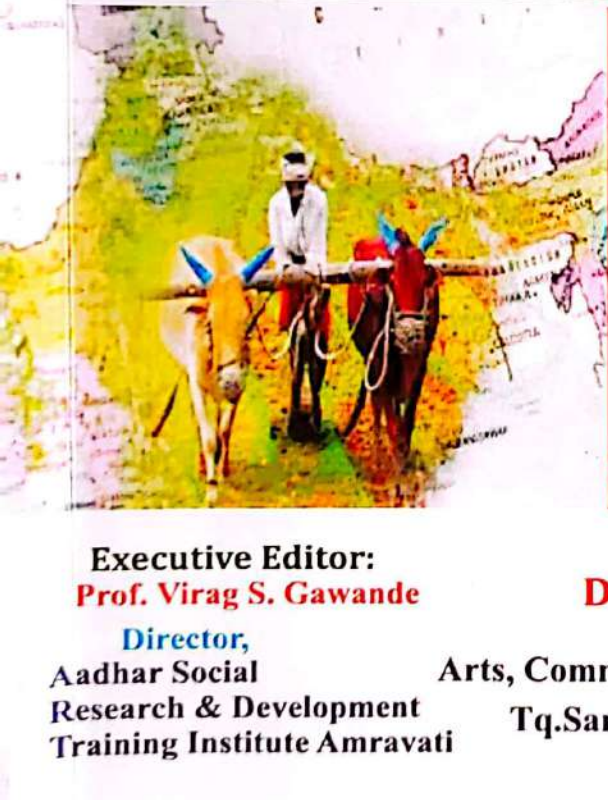

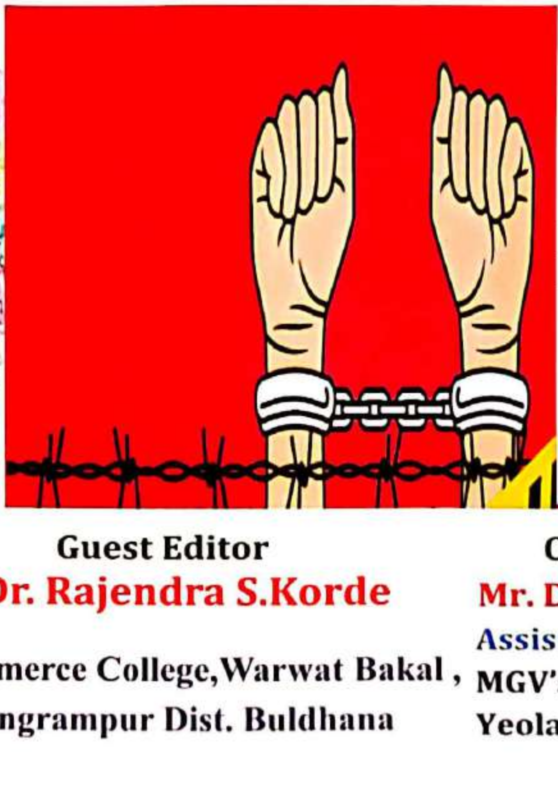

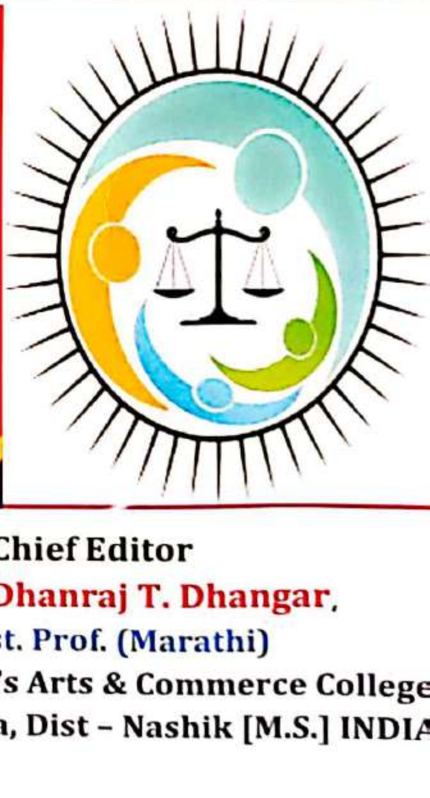

Executive Editor:
Prof. Virag S. Gawande
Director,
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Guest Editor
Dr. Rajendra S.Korde
Arts, Commerce College,Warwat Bakal,
Tq.Sangrampur Dist. Buldhana

Chief Editor
Mr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College
Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

RESEARCH JOURNEY
MULTIDISCIPLINARY INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL

Scanned with CamScanner

ISSN : 2348-7143
November 2019

23	वर्तमान काळात महात्मा गांधीजींच्या आर्थिक विचारांची उपयुक्तता प्रा. डॉ. नितीन दादाराव गौरखेडे	110
24	भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या धोरणांचा मुद्रास्फितीवर होणारा परिणाम प्रा.हर्षद अरविंद एकबोटे	112
25	मूलभूत हक्क आणि भारतीय संविधान डॉ. नितीन तुळशिराम कन्नोजवार	116
26	संत परंपरेची फलश्रृती प्रा. डॉ. प्रफुल्ल तु. बन्सोड	121
27	साहित्यातील देशीवाद' गौतम बुध्द, म.फुले, डॉ.आंबेडकर आणि भालचंद्र नेमाडे व इतर प्रा.प्रतिभा कृष्णराव आंवडकर (थोरात)	126
28	सामाजिक लोकशाहीचे प्रणेते राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज **प्रा.डॉ. संजय काळे**	132
29	**बँकसेवेविषयी ग्राहकांच्या तक्रारी व ग्राहक तक्रार निवारण मंचाकडून मिळालेल्या न्यायाचे अध्ययन प्रा.डॉ. कु.लीना शरदराव गावंडे**	136
30	अण्णाभाऊ साठे डॉ.माधव सोनेकर	141
31	गजलवेदना एक अभ्यास **डॉ. मनिषा नामदेव बनसोडे,**	148
32	भारतीय इतिहासातील स्त्रीयांचे दिशादर्शन प्रा.डॉ.संदिप विठ्ठलराव भुरले	158
33	सम्राट अशोकाचे बौद्ध धर्म प्रसारातील कार्य प्रा.डॉ. संतोष तुकाराम कदम	162
34	मानवी हक्क बालश्रमिक : वास्तवता प्रा.डॉ. सुभाष रा. गुर्जर	167
35	महाविदयालयीन विदयार्थिनींना स्त्रीयांच्या हक्कांबाबत असलेली जाणीव जागृती– एक अभ्यास डॉ. कविता प्रदीप तोटे	170
36	जलसिंचन प्रकल्पाची आवश्यकता कु.सोनाली दुधाट/डॉ. एस.बी.आखरे	175
37	भंडारा जिल्हयातील कृषी उत्पादकता एक भौगोलिक अभ्यास घनश्याम एस.अलोने, दिगांबर आ.पारधी	180
38	आजच्या ग्रामीण पूर्नरचनेकरीता युवक प्रा.डॉ लखपती वा. गायकवाड	185
39	स्वयंसेवी संघटनेचे मानवी अधिकारात महत्व प्रा. डॉ. के. आर. पोटदुखे	188
40	व्यापारी बँकांची उत्क्रांती व आर्थिक विकासातील योगदानाचे महत्व डॉ. नीता धर्माधिकारी	191
41	एकविसाव्या शतकातील ग्रामीण कादंबरीतील कृषिव्यवस्थेतचे चित्रण डॉ.सुभाष ज्ञानबा गव्हाणे	194
42	नद्यांचे स्त्रीत्व आणि देवत्व : एक अभ्यास प्रा. डॉ. सायली आचार्य	200
43	विवाह अंतर्गत सहजीवन व कायदा : एक समाजशास्त्रीय अभ्यास **प्रा. डॉ. कल्याण मोरे**	205
44	रामधारी सिंह दिनकर के काव्य में सामाजिक एवं मानवतावादी चेतना के स्वर डॉ.श्यामप्रकाश आ. पांडे	208
45	भारतातील विकास-प्रेरित विस्थापन **बालासाहेब व्हि. बोधणे**	212
46	प्रदुषण : स्थिती आणि गती **डॉ.अर्चना वाघमारे/डॉ.राम ताटे**	214

Scanned with CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) - 0.676 (2013)
Special Issue | November 2019

मानवी हक्क बालश्रमिक : वास्तवता

प्रा.डॉ. सुभाश रा. गुर्जर
कला वाणिज्य महाविदयालय वरवट बकाल जि. बुलडाणा

प्रस्तावना :—

मुले ही देशाची अनमोल संपत्ती आहे. हिच मुले मोठी झाल्यानंतर देशाचे भवितव्य व आधार स्तंभ बनतात त्यांच्या हक्काचे संरक्षण करणे हे देशासमोर असलेले महत्वाचे कार्य आहे. मानवी हक्क हि संकल्पना २० व्या शतकात उदयास आली १९४८ ला मानवी हक्काचा जाहीर नामा प्रसिद्ध करण्यात आला. त्यानुसार जगातीक पातळीवर मानवी हक्काचे संरक्षण करण्याचा मुद्दा समोर आला. त्यानुसारच २० नोंव्हेंबर १९८९ रोजी बालक हक्काचा जाहीरनामा स्विकारण्यात आला बालकांना सुद्धा प्रौढ मानवा प्रमाने त्यांचे हक्क मिळले पाहीजे त्यादृष्टीने १९५९ मधे बालकाच्या हक्काचा जाहीरनामा प्रसिद्ध करण्यात आला १९७९ हे वर्ष आंतरराष्ट्रीय बालक वर्ष म्हणून साजरे करण्याचा निर्णय संयुक्त राष्ट्रसंघाने घेतला. सप्टेंबर १९९० रोजी बालकांच्या हक्कासाठी न्यूयार्क येथे जागतीक शिखर परिषद भरवीण्यात आली. त्यामध्ये बालकांच्या हक्काचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी घेण्यात आली.

भारतात २००५ मध्ये बालक हक्क संरक्षण कायदा करण्यात आला. त्यानुसार २००६ रोजी बालक हक्क आयोग निर्मान करण्यात आला. त्यानुसार कायदे करण्यात आले. अशाप्रकारे बालकांच्या हक्कासाठी जागतीक स्तरावर व देश स्तरावर अनेक कादे करण्यात आले. पण बलकांच्या हक्कांचे पूर्णपणे संरक्षण करण्यात अनेक समस्या दिसून येतात त्या प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये स्पस्ट केलेल्या आहेत.

RESEARCH JOURNEY

मनवी हक्क संकल्पना

अधिकार आणी यांच्या दृष्टीकोनातून सर्व मानव समान आहेत. राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर समाजातील कायदा निर्मिती प्रक्रीयेमार्फत हे हक्क स्पस्टपणे मांडले गेले. असून त्यांना स्थायीत्व प्राप्त झाले आहे. त्यापैकी जे हक्क कायदेशीर हक्क म्हणून मान्य झाले आहेत त्यांनाच मानवी हक्क असे म्हणतात.

मानवी हक्क पार्श्वभूमी

संयुक्त राष्ट्राने १० डींसे. १९४८ रोजी मानवी हक्काची घोषणा केली आणि ३० कलमे संयुक्त राष्ट्राच्या जोडली गेली. सर्व देशांनी राज्यामध्ये मानवी हक्क आयोगाची स्थापणा करून नागरीकांच्या मानवी हक्कावर होणाऱ्या अतिक्रमणाची दखल घेवून योग्य ती कारवाई ही कल्पना स्विकारण्यात आली. युनोच्या १९४८ च्या जाहीरनाम्यनुसार स्पस्ट होते की, व्यक्ती स्वातंत्र्यव समता हे प्रत्येक मानवाचे जन्मसिद्ध हक्क असून त्यामध्ये परीव्रतन अशक्य आहे.

मानवाधिकार तथा मानवी हक्काच्या व्याख्या

मानवधिकार आणि मानवी हक्काच्या बाबतीत अनेक संस्था आणि विचारवंतानी विविध व्याख्या स्पस्ट केल्या आहेत.

''व्यकतीला चांगले जीवन जगण्यासाठी आवशयक असलेली आणि शासनाला सहजासहजी काढून घेता येनार नाहीत असे हक्क म्हणजे मुलभूत हक्क होय''

''जे हक्क मानवाला उपजतच आहे. त्याशिवाय मानव प्राणी जगू शकत नाही त्याला मानवी हक्क असे म्हटले जाते''

ISSN : 2348-7143
November 2019

''मानवाधिकार हा असा अधिकार आहे जो प्रत्येक व्यक्तीस मानव होण्यास कारण प्राप्त. या अधिकाराचा आधार मानवी स्वभावात निहीत आहे''

आर.जे.विनसेट

''मानवी अधिकाराचा संबंध व्यक्तीच्या अस्मितेशी आहे. तसेच आत्मसन्मानाची ही व्यक्तीगत ओळख स्वातंत्र्यतेला रेखांकीत करते तसेच ही अधिकाराची भावना मानवी समाजास पुढे पाऊल टाकण्यास प्रेरीत करते''

ए.ए. सईद

'' मरनवी अधिकार संसारातील समस्त व्यक्तीस प्राप्त आहे कारण तो स्वत:च मानवीय आहे.तो निर्माण केल्या जावू शकत नाही. ते खरेदी किंवा निवेदात्मक प्रक्रियापासून मुक्त असेल''.

थाडक्यात मानव अधिकार असा अधिकार आहे की, जो मानवी जिवनास,अस्तित्वा करीता, व्यक्तीमत्व विकासा करीता आवश्यक असलेल्या भेदभाव रहीत समानतेवर व स्वातंत्र्यावर आधारीत असलेल्या मुलभूत अधिकार म्हणजे मानवाधिकार होय.

मनवी हककाची उद्‌दीष्टे

१) बालश्रमिकांच्या अधिकारांचे संरक्षण करणे .

२) एक सामान्य नागरीक म्हणून बालकामगारा कडे पाहणे .

३) बालकामगारांचे महत्तम कल्याण साधणे.

४) बालश्रमिकांचे शोषण थांबविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करणे.

बलकांचे मूलभूत हक्क

संयुक्त राष्ट्रसंघाने मानवी हक्कासंबंधी विश्लेषण करतांना बालश्रमिकांच्या हक्कासंबंधी विशेष दखल घेवून बालकाचे हक्क सविस्तरपणे सांगीतले आहे.

१) बालकास भौतिक, सामाजीक, व आध्यात्मीक प्रगतीकरीता पूरेशी साधने उपलब्द करून देणे.

२) कोणत्याही प्रकारे बालकांचे शोषण होऊ नये.

३) बालकांच्या उपजिवेके करीता संसाधने व संधी उपलब्ध करून दिली पाहीजे.

४) बालकांना सकस पुरेसा आहार व योग्य औषधोपचार उपलब्ध करून दिला पाहीजे.

५) अनाथ व निराधार बालकांना योग्य मदत देवून त्याना सन्मानपूर्वक वाग नुक देणे.

६) आपत्तीच्या काळामध्ये बालकांना प्राध्यान्य देवून सर्व प्रथम मदत उपलब्ध करून दिली पाहीजे.

७) बालकांमध्ये असलेल्या सुप्त गुणांचा विकास करण्यासाठी त्यांना संधी उपलब्ध करून देणे.

८) बालकांवर होणाऱ्या अन्यायाचे निवारण करणे.

बालश्रमिकांकरीता कायदे व नियम करण्यात आल्यानंतर सुद्‌धा आज समाजामध्ये बालश्रमिकांचे प्रमाण मोठया प्रमाणावर अस्तित्वात असल्याचे दिसून येते. त्यामागे अनेक सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणीक इतर कारणे दिसून येते. ती कारणे पुढीलप्रमाने.

बालश्रमिकाची कारणे

१) निर्धनता

कुटुंबाची आर्थीक परिस्थिती बेताची असेल व कुटुंबाच्या अपुऱ्या उत्पन्नात उपभोग खर्च भागत नसेल तर अशावेळी कुटुंबातील वडीलधारी मंडळी उत्पन्नाला आधार म्हणून लहान मुलांडून शारीरीक कामे करून घेतात.

२) आरोग्य

कुटुंबातील कर्त्या पुरूष कींवा स्त्रिला एखाद्या गंभीर आजाराने ग्रासले असेल अशावेळी त्या कुटुंबाचा खर्च भागवीण्याकरीता लहान बालकांना काम करावे लागते

CS Scanned with CamScanner

३) न�याची लालसा

औदयोगिक क्षेत्र व इतर क्षेत्रात काम करणरे कारखनदार, व्यावसायीक लहान मुलांना कामावर लावण्याला प्राधान्य देतात. मोठया श्रमिकाला अधिक मजीरी दयावी लागते व कमी वेळ काम केल्या जाते. त्यामुळे लहान मुलांना कमी मजुरी कामावर लावून जास्त काम करूण घेतल्या जाते. त्यामुळे कारखनदारांच्या नफ्यात वाढ होते.

४) व्यसनाधिनता

कुटुंबातील प्रमुख व्यक्ती एखादया दारू, जुगार, ईत्यादीसारख्या व्यसनाच्या आहारी गेली असेल तर अशा व्यक्तीचे सर्व उत्पन्न व्यसनाधिनतेत खर्च होते. अशा वेळी कुटुंबाचा उपभोग्य खर्च भगविण्या करीता लहान मुलांना काम करावे लागते.

५) मोठे कुटुंब

अंधश्रदधा व अज्ञानीपणामुळे काही व्यक्ती अपत्यांना ईश्वराचे दान मानतात तयांमुळे कुटुंबाचा आकार वाढतो त्यामुळे अशा कुटुंबात कमविनारे कमी असा उत्पादक वर्ग व न कमविनारे असा अनुत्पादक वर्ग तयार होतो. परीणामी अशा कुटुंबाचे उत्पन्न कमी होत. अशा वेळी कुटुंबाच्या खर्चाला हातभारकरीता बालक कामाकडे वळतात.

६) � षि व्यवसाय

भारतासारख्या देशात कृषिक्षेत्रामध्ये प्रछन्न बेकारीचे प्रमाण अधिक आहे. हंगामाच्या वेळी शेतकन्यांना जास्त मजुरी देऊनही मजुर वेळेवर मिळत नाही. त्यामुळे शेतकन्यांचे नुकसान होण्याची शक्यता जास्त असते. त्यामुळे शेतकरी वर्ग कमी मजुरीवर लहान मुलांना शेती कामामध्ये गुंतवत असण्याचे दिसून येते.

७) अशिक्षितपणा

अनेक लहान मुले अपले शिक्षण अर्ध्यावरच सोडून देतात. त्यामुळे असे मुले अनैतीक कार्यात गुंतल्यापेक्षा त्याला कामावर लावून सुधरण्याचा प्रयत्न करतात. त्यामुळे लहान मुलांना कामे करावी लागतात.

८� विघटीत कुटुंब

एखादया कुटुंबातील आईवडीलांपैकी एखादयाचा विभिन्नि कारणाने मृत्यू झाला कींवा कायमचे अपंगत्व आल्यास अशा कुटुंबाची धडी विस्कटते. अशावेळी कुटुंबाचा खर्च भागवीण्याकरीता कुटुंबातील प्रमुख व्यकती सोबत मुलांनाही कमी वयात काम करावे लागते.

निस्कर्ष

लहान मुले विभिन्न क्षेत्रात काम करतांना दिसून येतात त्यामुळे त्यांच्या शारिरीक, शैक्षणीक, मानसीक, सामाजिक, सांस्कृतीक विकासावर विपरीत परीनाम होतांना दिसून येतो. त्यामुळे मानवी अधिकाराचे उल्लंघन होताना दिसुन येते. त्याकरीता सरकारने योग्य उपाययोजना करून अशा प्रवृत्तीला आळा घालावा व जी उपाययोजना केली त्याची कोटेकोरपणे अंमलबजावणी केली तर बालश्रमिकाचे समस्या निकाली निघुन त्यांचा सर्वांगिण विकास झाल्याशिवाय राहणार नाही

���

१. आल्वारिस लीला (१९८६) 'मुले व गुन्हेगारी' श्री विदया प्रकाशन, पुणे.
२. गुप्ता डी.एन, (२००२)'ह्युमन राईटस एक्टस, कल्याण पब्ली केशन, दिल्ली.
३. सबनिस श्री.नि. ' बालकांचे कायदे, कुकंद प्रकाशन, ठाणे.
४. बोधनकर, चव्हाण सुधीर, (२००८) 'श्रम अर्थशास्त्र' साईनाथ नागपुर.
६. पाटील व्ही.बी. 'मानवी हक्क' केसागर पबलीकेशन्स, पुणे.

Scanned with CamScanner

IMPACT FACTOR
2. 62
ISSN 2347-6834
Indo Global Researchers (IGR)
Issue : VIII, Vol.II
May 2017 To Oct. 2017
www.irasg.com

Research Paper 5 **Economics**

GROWTH OF SERVICE SECTOR IN INDIAN ECONOMY

Dr. Subhash R. Gurjar
Dept. of Economics,
Arts & Commerce Collage,
Warwat Bakal, Dist. Buldhana (MS) India

ABSTRACT

The Service Sector is an important part of the economy. The Service Sector, also called the tertiary sector, is into two Primary sector, which covers areas such as farming mining and fishing, and the secondary sector which covers manufacturing and making things. The service sector provides a service, not an actual Product that could be help in your hand. Activities in the service sector include retail, banks, hotels, real estate, education, health, social work, computer service, recreation, media, communications, electricity, gas and water supply.

Increasingly service sector businesses need to focus on what is now being called the "knowledge economy". They need to keep ahead of other businesses by understanding what it is their custmers want and be in a position to give it to them quickly and at low cost. One good example of this are banks which have gone through enormous changes in recent years. Using information and communication technology, banks have vastly reduced the number of people they need to employ, and lowered the cost of providing bank service. For example, an automated teller machine is able to provide basic banking services 24 hours a day, 7 days a week, in many different places. Before this, banking services were

CS Scanned with CamScanner